

Аналіз проблеми молодіжного безробіття

Дериховська В. І.

кандидат економічних наук,

викладач кафедри статистики та економічного прогнозування

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Стаття присвячена дослідженню проблеми безробіття серед молоді. Проаналізовано сучасний стан ринку праці, виявлено основні причини дисбалансу між попитом та пропозицією на молодих фахівців та визначено перелік найбільш затребуваних нині спеціальностей. Запропоновано основні шляхи для зниження рівня безробіття серед молодіжного сегменту.

Ключові слова: молодь, ринок праці, попит та пропозиція, безробіття, зайнятість.

Дериховская В. И. АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ МОЛОДЕЖНОЙ БЕЗРАБОТИЦЫ

Статья посвящена исследованию проблемы безработицы среди молодежи. Проанализировано современное состояние рынка труда, выявлены основные причины дисбаланса между спросом и предложением на молодых специалистов и определен перечень наиболее востребованных ныне специальностей. Предложены основные пути для снижения уровня безработицы среди молодежного сегмента.

Ключевые слова: молодежь, рынок труда, спрос и предложение, безработица, занятость.

Derykhovska V. ANALYSIS OF THE PROBLEM OF YOUTH UNEMPLOYMENT

The article is devoted to problem of youth unemployment. Analyzed the current state of the labor market, identified the main causes of the imbalance between supply and demand on young professionals and defined the list of the most popular current specialties. Proposed basic ways to reduce the level of unemployment among the youth segment.

Key words: youth, labor market, supply and demand, unemployment, employment.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Дисбаланс між попитом та пропозицією, що нині панує на ринку праці України, суттєво загострює проблему зайнятості в цілому, та серед молоді зокрема. Оскільки саме молоде покоління в процесі пошуку роботи стикається з такими, притаманними зазвичай лише даній віковій групі, перепонами як: відсутність досвіду, соціальна незрілість, незахищеність та відсутність навиків професійної адаптації, невідповідність першого робочого місця рівню та якості отриманої освіти, високі вимоги роботодавців до професійних компетентностей молоді та невідповідність їх запитів реальним професійним обов'язкам тощо. Все це істотно посилює напруження на ринку праці серед молодіжного сегменту, який, з одного боку, є відкритим, мобільним, активним, цілеспрямованим, прогресивним ресурсом, що швидко вчиться та легко адаптується до мінливих змін, однак, з іншого, відсутність практичних навичок та професійного досвіду, нівелюють його конкурентоспроможність на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми молодіжного безробіття присвячено багато праць як зарубіжних, так і вчених вітчизняних, серед яких: Грішнова О., Дж. Кейнс, Дімітрієва С., Зінов'єв Ф., Маршалл А., Оукен А., Іваницька С., Яценко Н., Яковенко Я, Семенова Д. та ін.. [5; 10 – 12].

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet з питань молодіжного безробіття. При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного, динамічного та статистичного аналізу.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Молодь є одним з найважливіших стратегічних ресурсів держави, що задає орієнтири в економічній, політичній, соціальній сферах майбутнього країни, визначає масштаби та темпи науково-технічного прогресу як окремої держави, так і впливає на розвиток людства в цілому. Саме тому досить актуальною соціально-економічною проблемою є проблема молодіжного безробіття, невіршеність якої може призвести до соціальної напруженості в суспільстві, зміни ціннісних орієнтацій у бік поширення тіньової зайнятості та зростання рівня криміналу, збільшення зовнішньої трудової міграції та зниження рівня життя населення.

Формулювання цілей статті. Мета написання даної статті полягає в аналізі проблеми молодіжного безробіття та пошуку шляхів зниження його рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Яку саме категорію населення держави слід вважати молоддю? Вітчизняне законодавство до вікових меж молоді відносить всіх громадян України у віці від 15 до 35 років [1], тоді як європейські стандарти обмежують цей вік до 24 років [2]. Водночас цю тенденцію переймає і наша держава та в Стратегії державної молодіжної політики до 2020 р. передбачає знизити офіційний віковий критерій молоді з 35 до 28 років [3]. В межах даного дослідження акцент буде зроблено на молодих громадянах у віці 15 – 30 років, що, на думку автора, є також вірним і з точки зору демографії.

Під безробіттям молоді слід розуміти соціально-економічне явище, що передбачає неможливість працездатних громадян у віці від 15 до 30 років реалізувати своє право на працю через низку чинників, серед яких слід виділити загальнодержавні (економічна криза в державі; несприятливий демографічний фактор; невідповідність державного замовлення потребам реального сектору економіки; відсутність передумов для створення нових робочих місць та перспектив розвитку галузей народного господарства; формальний та декларативний характер діючих загальнодержавних та регіональних програм зайнятості; недостатній рівень взаємодії між ринком робочої сили та ринком

освітніх послуг; та специфічні (низький рівень та якість підготовки молодих фахівців; відсутність підтримки та слабка соціальна адаптація молоді до ринкового середовища; високі кваліфікаційні вимоги роботодавців до потенційних недосвідчених працівників; небажання як роботодавців, так і молоді підвищувати рівень своєї компетентності або проходити перекваліфікацію; низький рівень заробітної плати молодих фахівців; гендерні проблеми (небажання працевлаштовувати молодих жінок через потенційність декретної відпустки чи відпустки за доглядом за дитиною та чоловіків – у зв'язку з обов'язком нести службу у Збройних силах країни)) тощо.

Актуальність проблеми саме молодіжного безробіття знаходить своє підтвердження у даних Державної служби статистики України [4]. Так, станом на 2015 р. найбільша питома вага серед загальної кількості безробітних припадала саме на молодь у віці від 15 до 24 (22,4 %) та 25 – 29 (11,2 %) років, що графічно проілюстровано на рис. 1.

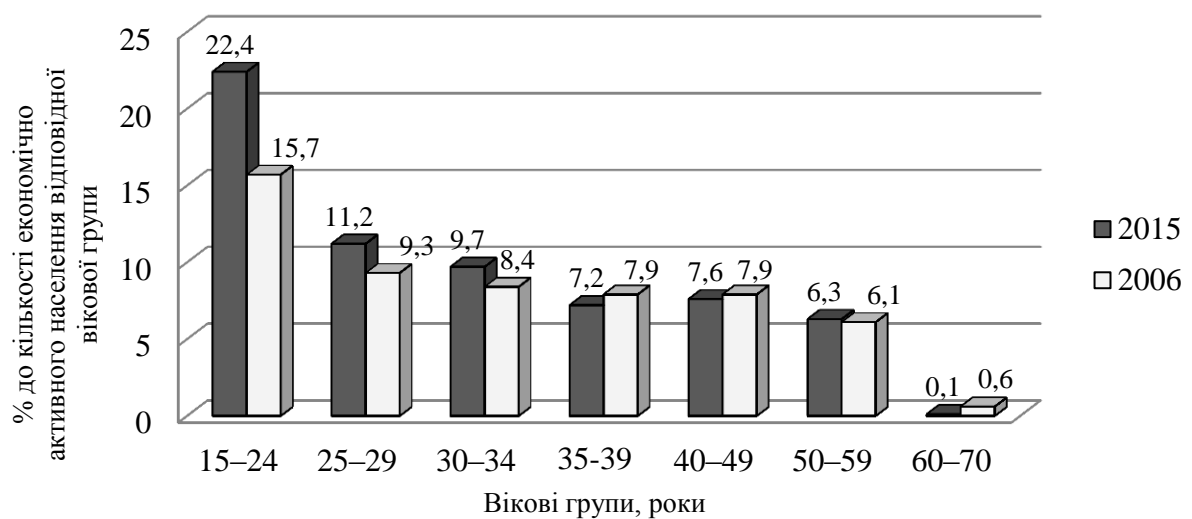

Рис. 1. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за віковими групами у 2015 та 2006 рр.

Більш того, дана тенденція зберігається впродовж останніх 10-ти років. Оскільки у 2006 р., як і у 2015 р, найбільший відсоток безробітних серед економічно активного населення припадав саме на молодь (27%). Більш того, приріст склав 6,6%, тобто, за останнє десятиріччя кількість безробітної молоді

істотно зростає. І не випадково, саме ці вікові категорії мають найбільший відсоток безробітного населення, оскільки, перша група – це представники молоді, що навчається, тоді як друга вікова група – це освічені молоді люди, що мають професійну кваліфікацію, однак не мають досвіду, тобто, є неконкурентоспроможними на ринку праці.

Якщо провести паралель та порівняти кількість зайнятого населення за віковими групами (рис. 2), то можна стверджувати, що найбільша кількість зайнятого населення перебуває у віці від 30 до 49 років, що є логічним, оскільки у даному віці людина має найбільшу працездатність, володіє необхідним рівнем знань та практичного досвіду, що дозволяє їй повноцінно та ефективно реалізовувати себе у фізичній та інтелектуальній трудовій діяльності. Тоді як, для більшості молоді лише у віці 25 – 29 рр. стає можливим розкриття трудового потенціалу, що може пояснюватися отриманням повної вищої освіти та певного професійного досвіду.

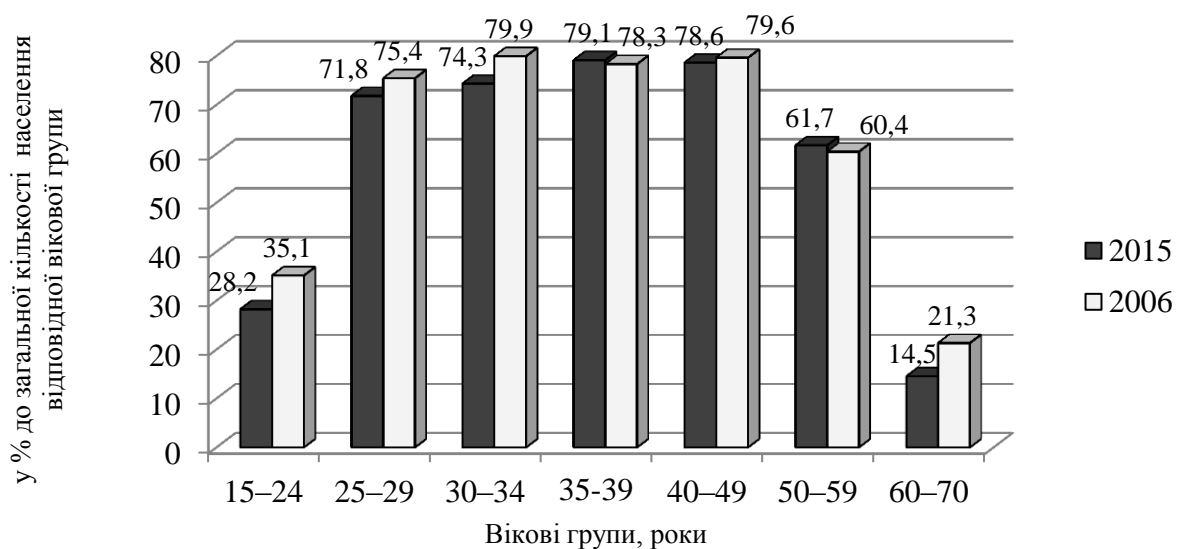

Рис. 2. Рівень зайнятості населення за віковими групами у 2015 та 2006 рр.

Порівнюючи загальну кількість зайнятого населення у 2006 та 2015 роках, слід зазначити, що відсоток працездатного населення впродовж останнього десятиріччя теж зменшився майже за всіма віковими групами. Дана тенденція є негативною, оскільки загострює проблему безробіття.

Акцентуючи увагу на проблемах безробіття серед молодіжного сегменту, доцільно відмітити, що щорічно суб'єктами ринку праці стають тисячі випускників шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів. Так, згідно зі статистичними даними [4], лише у 2015/2016 р. було випущено загальноосвітніми навчальними закладами 565 тис. осіб, професійно-технічними навчальними закладами – 165 тис. осіб та ВНЗ – 447,4 тис. осіб. Тобто, тільки серед випускників навчальних закладів нараховується більше мільйону потенційних молодих працівників, тоді як потреба ринку праці складає лише 25,9 тис. осіб. Якщо виокремити тих, молодих громадян, що мають офіційний статус безробітних, а це 1 400 300 осіб, та порівняти їх з кількістю нині вакантних робочих місць, то отримаємо значне перевищення пропозиції над попитом, а саме в 5,41 рази. Отже, на вітчизняному ринку праці існує суттєвий дисбаланс, який проявляється у неспроможності держави забезпечити роботою молодих фахівців, кількість яких щорічно буде зростати, а, отже, і армія безробітних, в свою чергу, буде також збільшуватися. Зупинити цей процес зможе лише вивержена та ефективна державна політика регулювання зайнятості.

Однією з головних перешкод на шляху працевлаштування молоді стоїть проблема невідповідності отриманих у стінах навчальних закладів знань, вмінь та навичок запитам роботодавців. Освітній ринок суттєво відстає від вимог народного господарства, а слабка практична підготовка сучасного випускника викликає незадоволеність роботодавців та перекладає на їх плечі необхідність трудової адаптації або, навіть, перекваліфікації молодого фахівця. Непідготовленість молоді до роботи в реальному бізнесі, відсутність знань про головні закони та особливості його функціонування, слабкі комунікативні навички, що ускладнюють процес міжособистісного спілкування (вміння вести переговори, бути переконливим, гідно презентувати себе та фірму, постійно здійснювати особистісний емоційний контроль), слабкий рівень самоорганізаторських навиків, переоцінка власної вартості як трудового ресурсу нівелюють рівень конкурентоспроможності молоді та, як наслідок, значно ускладнюють процес її працевлаштування.

Ринок освітніх послуг має не тільки синхронно розвиватися з ринком праці, але й набагато кроків вперед прогнозувати потреби останнього, визначати які саме спеціальності будуть затребувані сьогодні, в наступному році та через 5 - 6 років (середній строк здобуття вищої освіти), якими саме професійними компетентностями мають володіти фахівці, що виходять зі стін навчальних закладів. Міністерство освіти та науки під час формування державного замовлення має враховувати світові, загальнодержавні та регіональні тенденції розвитку, що панують на ринку праці.

Як зазначають у своїй статті вчені Дімітрієва С.Д. та Зінов'єв Ф.В. [5], амбіційність та цілеспрямованість, мобільність, ініціативність та креативність, орієнтація на кар'єрний розвиток, готовність молоді працювати ненормовано приваблюють роботодавців, однак більшість з них згодні долучати до виробничого процесу (брати на практику) молодь, лише за умови її належної підготовки: наявності базових знань з професійної сфери діяльності, інформаційних технологій, відповідного рівня особистісної та організаційної культури.

Все це нашо́вхує на єдиний висновок – навчального процес має бути орієнтований на запити ринку праці та постійно коригуватися відповідно до мінливих вимог зовнішнього середовища. Так, згідно до останніх досліджень [6 – 9], найбільшим попитом користуються приведені у табл.1 спеціальності.

Таблиця 1

**Топ 5 найбільш затребуваних у 2016 р. спеціальностей
(за професійними групами)**

Джерело			
Державна служба зайнятості	Сайт пошуку роботи Work.ua	Експертний рейтинг UBR	Експерти журналу «ВЕСТИ РЕПОРТЕР»
1	2	3	4
Кваліфіковані робітники з інструментом	Інженер ІТ, програміст	ІТ-спеціалісти	Робітничі професії (будівельник, електрик, плиточник, швачка, закрійник, сантехнік)

1	2	3	4
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	Менеджер з продажу	Фахівці в галузі медицини	Фахівці сфери послуг: перукар, стиліст, косметолог
Найпростіші професії	Менеджер з управління персоналом	Фахівці з продажів та маркетингологи	Лінгвіст, перекладач
Працівники сфери торгівлі та послуг	Юрист	Аграрні фахівці	ІТ-сфера: програмісти, настроювачі високотехнологічних гаджетів, фахівці з нанотехнологій
Професіонали	Економіст	Робочі спеціальності	Інженер: інженер-технолог, інженер-конструктор, інженер-електрик

І не випадково вибір експертів державного та приватного сектору пав саме на ці спеціальності, оскільки, наприклад, робочі спеціальності та найпростіші професії вважалися непрестижними в суспільстві і, зокрема, серед молоді. Однак їх затребуваність щорічно зростає, що зумовлено необхідністю їх праці у всіх галузях життєдіяльності людини. Не втрачають лідерських позицій фахівці сфери послуг та торгівлі, оскільки ці сфери є життєвоважливі для нормального функціонування суспільства.

Однією з найбільш популярних нині галузей є ІТ-індустрія. Стрімкий НТП, розвиток нанотехнологій змінює наше життя, комп'ютери стрімко витісняють ручну працю у всіх сферах. Тому фахівці, які вміють програмувати технічні пристрої, їх обслуговувати та керувати ними, будуть затребувані все більше.

До спеціальностей, що мають попит на окремих ринках праці, слід віднести аграрних фахівців. Це пояснюється, по-перше, специфікою регіону та наявною ресурсною базою (Україна – це аграрна країна), по-друге, зростанням інтересу інвесторів у владання коштів у сільськогосподарську галузь, по-третє, суспільство починає усвідомлювати необхідність екологічно чистого

вирощування та споживання аграрної продукції для забезпечення існування здорової нації. Отже, в нашій державі попит на аграрні спеціальності щорічно буде тільки зростати.

Однак, слід зазначити, що приведений у табл. 1 перелік найбільш затребуваних спеціальностей жодним чином немає обмежувати вибір молоді, а лише задавати орієнтири під час вибору майбутньої професії. Більш того, варто пам'ятати, що на ринку праці завжди користуватимуться попитом професіонали свої справи, фахівці з високим рівнем кваліфікації, з бажанням розвиватися та вдосконалювати свій професійний рівень та розширювати досвід.

Проте, повертаючись до статистики, акцентуймо увагу, на тому що, щорічно серед випускників ВНЗ найбільше представників таких галузей знань як соціальні науки, бізнес та право; інженерія; гуманітарні науки та мистецтво і освіта. Тоді як найменше молоді отримало дипломи з таких напрямків як державне управління, соціальне забезпечення, ветеринарія, геодезія та землеустрій, військові науки та безпека [4]. Тобто, стає можливим виокремлення певних маркерів диспропорції між надмірним попитом серед молоді на спеціальності економічного, правового та філологічного профілю та невідповідністю потреби економіки у фахівцях зазначених напрямків. Також зростання прогнозного значення потреби у молодих фахівцях аграрного профілю не буде задоволене випуском відповідних спеціалістів навчальними закладами тощо. Подібні розбіжності є загрозовими для економіки країни, а тому потребують додаткової уваги керівництва держави щодо впровадження дієвого механізму планування та регулювання потреби національної економіки у фахівцями відповідних спеціальностей.

Безумовно, подолати проблему молодіжного безробіття остаточно не можливо, однак на державному рівні мають бути створені відповідні умови для зниження рівня безробіття серед молодіжного сегменту, серед яких:

- 1) на законодавчому рівні передбачити створення та підтримку атмосфери соціальної стабільності та захищеності молоді за допомогою фінансування відповідних державних програм та заходів, спрямованих на підвищення рівня молодіжної зайнятості;

2) підвищувати в суспільстві престижність затребуваних професій, у тому числі задіювати матеріальні важелі;

3) розробити та впровадити механізми мотивації роботодавців щодо сприяння працевлаштуванню молодих спеціалістів (наприклад, система пільгового оподаткування чи певних заохочень; квотування чисельності молодих фахівців на підприємствах та фінансова підтримка роботодавцям на етапі апробації та адаптації молоді);

4) зорієнтувати навчальний процес у стінах навчальних закладів на збільшення практичної підготовки молоді та розвиток затребуваних професійних компетентностей; впровадити ефективну систему розподілу молоді на практику та стажування під час та після закінчення навчання;

5) формувати державне замовлення враховуючі тенденції у розвитку ринку праці шляхом впровадження ефективного механізму стратегічного прогнозування та планування потреби реального сектору економіки у відповідних фахівцях;

6) забезпечити проведення постійного моніторингу за потребами роботодавців та налагодити зв'язок між ринками освітніх послуг і праці;

7) сприяти впровадженню в межах кожного центру зайнятості надання послуг з професійного консультування, профорієнтації та психологічної підтримки молоді щодо питань працевлаштування;

8) використовувати зарубіжний досвід подолання молодіжного безробіття під час розробки власної державної молодіжної політики зайнятості та ратифікацію відповідних міжнародних угод про співробітництво тощо.

Висновки з цього дослідження. Узагальнюючи вище викладене, зазначимо, що, безумовно, подолання такої гострої соціально-економічної проблеми як молодіжне безробіття вимагає спільних економічних, політичних, правових та суспільних дій як держави, роботодавців, так і безпосередньо молодого покоління, адже чим більший рівень працевлаштування молоді, тим більший поштовх до економічного зростання та процвітання країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993 № 2998-ХІІ. Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.
2. Президент затвердив зниження віку української молоді з 35 до 28 років. Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://chernivtsi.comments.ua/news/2013/09/30/121246.html>.
3. Стратегія розвитку державної молодіжної політики до 2020 року Державної служби молоді та спорту України. Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://www.sms.lugansk.ua/node/21389>.
4. Державна служба статистики України. Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Дімітрієва С. Д., Зінов'єв Ф. В. Конкуренентоспроможність випускників ВНЗ та їх затребуваність на ринку праці. Електронний ресурс. - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znptdau/2012_2_2/18-2-10.pdf.
6. Державна служба зайнятості. Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua>.
7. Сайт з пошуку роботи WORK.UA. Електронний ресурс. - Режим доступу: <https://www.work.ua>.
8. Український бізнес ресурс UBR. Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://ubr.ua/labor-market/education/na-kogo-uchitsia-samyevostrebovannyeprofessii337046>.
9. Журнал «ВЕСТИ РЕПОРТЕР». Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://vesti-ukr.com/strana/140793-rynok-truda-samyevostrebovannyeprofessii-buduwego>.
10. Іваницька С. Б., Мороховец І. О. Проблема безробіття молоді України. Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4325>.
11. Семенова Д. А. Основні напрямки подолання безробіття серед молоді в Україні. Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/19-1439895855.pdf>.
12. Яценко Н. М., Яковенко Я. Ю. Причини безробіття молоді в Україні. Електронний ресурс. - Режим доступу: [http://www.kdu.edu.ua/statti/2013-1\(78\)/143](http://www.kdu.edu.ua/statti/2013-1(78)/143).